

Περιεχόμενα

Πρόλογος για την ελληνική έκδοση	ix
Πρόλογος από την <i>Anna Freud</i>	xix
Εισαγωγή	xxiii
Σημείωμα της δεύτερης έκδοσης	xxvii

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ Η ΑΝΑΔΥΣΗ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ (Πυροδοτώντας τη φαντασία)

Κεφάλαιο 1: ΤΙ ΑΡΕΣΕΙ ΣΤΟ ΜΑΤΙ	3
Κεφάλαιο 2: ΥΠΑΡΧΟΝΤΑΣ ΧΩΡΙΣΤΑ ΚΑΙ ΣΥΝΥΠΑΡΧΟΝΤΑΣ	11
Κεφάλαιο 3: ΠΕΡΙΓΡΑΦΜΑ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΗ ΓΗ	19
Κεφάλαιο 4: ΒΟΥΤΙΑ ΣΤΟ ΧΡΩΜΑ	29
Κεφάλαιο 5: Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΨΕΥΔΑΙΣΘΗΣΗΣ	35

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ (Σταυρώνοντας τη φαντασία)

Κεφάλαιο 6: ΤΕΡΑΤΑ ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΟΣ	45
Κεφάλαιο 7: ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΩΝ ΨΕΥΔΑΙΣΘΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΜΙΣΟΣ	58
Κεφάλαιο 8: ΔΙΑΣΩΖΟΝΤΑΣ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΚΑΝΕΙΣ ΑΓΑΠΑ	71

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ (Ενσαρκώνοντας τη φαντασία)

Κεφάλαιο 9: ΑΜΟΙΒΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΤΕΤΑΓΜΕΝΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	91
Κεφάλαιο 10: Η ΑΡΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΜΟΙΒΑΙΟΤΗΤΑΣ	99
Κεφάλαιο 11: ΙΔΑΝΙΚΑ ΚΑΙ Η ΜΟΙΡΑΙΑ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗ	112
Κεφάλαιο 12: Ο ΡΥΘΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ	122
Κεφάλαιο 13: Η ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ	137

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ
Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ
(Η εικόνα ως μεσολαβητής)

Κεφάλαιο 14: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΥ	149
Κεφάλαιο 15: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ	158

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ
Η ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Κεφάλαιο 16: ΖΩΓΡΑΦΙΖΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ΖΩΝΤΑΣ	167
Κεφάλαιο 17: Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΩΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	178
Επύλογος: ΜΕ ΤΙ ΙΣΟΔΥΝΑΜΕΙ	189

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

I. Βάζοντας σε τάξη το χάος	193
II. Η πρωκτική πλευρά του αυγού του παπαγάλου.....	195
III. Βρεφικά πρότυπα της δημιουργικότητας	199
IV. Αλλαγές στην αίσθηση του εαυτού	201
V. Ρυθμική χαλάρωση και οργασμός	204
VI. Ζωγραφική και σύμβολα	207
VII. Τα δύο είδη σκέψης	212
VIII. Ζωγραφική και μίμηση	215
IX. Ένας χώρος για αφηρημάδα	217
Βιβλιογραφία της πρώτης έκδοσης	221
Βιβλιογραφία της δεύτερης έκδοσης	222

Τα σχέδια

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Κεφάλαιο 1

Εικ. 1: Η Κυρία Παντς	6
Εικ. 2: Το Όμορφο Νεαρό Κορίτσι	7
Εικ. 3: Καλοκαιρινό Πρωινό	8
Εικ. 4: Οξιές το Καλοκαίρι	9

Κεφάλαιο 2

Εικ. 5: Το Παιδικό Δωμάτιο	13
Εικ. 6: Ισπανικός Κήπος	14
Εικ. 7: Ο Γαλατάς	16

Κεφάλαιο 3

Εικ. 8: Δυο Κανάτια	21
Εικ. 9: Κερανός πάνω από τη Θάλασσα	23
Εικ. 10: Γη (α, β, γ, δ)	24
Εικ. 11: Κυματοθραύστης (α, β)	26

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Κεφάλαιο 6

Εικ. 12: Καταραμένη Μάγισσα της Φωτιάς	48
Εικ. 13: Λιτοδιάιτος Ποντικός	50
Εικ. 14: Αθώος Γάιδαρος	51
Εικ. 15: Το Απαιτητικό Μπουκάλι	52
Εικ. 16: Ελευθερία	53
Εικ. 17: Πρόβατο με Φορεσιά Λύκων	54
Εικ. 18: Σαλώμη	56

Κεφάλαιο 7

Εικ. 19: Μάκβεθ και Μάγισσες	59
Εικ. 20: Σκελετός κάτω από τη Θάλασσα	61
Εικ. 21: Πίθηκος στον Κήπο της Εδέμ	66
Εικ. 22: Σχόλιο	67
Εικ. 23: Η Δραπετεύουσα Αρκούδα	68

Κεφάλαιο 8

Εικ. 24: Μικρή Πέrocka	75
Εικ. 25: Τρομοκρατημένος Γυρίνος	76
Εικ. 26: Ζωγραφίζοντας χωρίς Όνομα	78
Εικ. 27: Ο Εγκυμονών Χασάπης	79

Εικ. 28: <i>Η Γυναίκα του Αγρότη</i>	80
Εικ. 29: <i>Η Βασίλισσα Ελισάβετ και ο Ντροπαλός Παπαγάλος</i>	82
Εικ. 30: <i>Το Όρος των Ελαιών</i>	84

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Κεφάλαιο 9

Εικ. 31 (α), (β). <i>Δύο Τρόποι Σχεδίου</i>	93-94
Εικ. 32. <i>Χάος</i>	97

Κεφάλαιο 10

Εικ. 33. <i>N.B.G.</i>	100
Εικ. 34. <i>Αρουραίοι στο Σκενοφυλάκιο</i>	102
Εικ. 35. <i>Οι Μύλοι του Θεού</i>	103
Εικ. 36. <i>Ο Τρεμάμενος Κλόουν</i>	107
Εικ. 37. <i>Ο Γάλος-Μαέστρος</i>	110

Κεφάλαιο 11

Εικ. 38. <i>Ο Αετός και ο Άνθρωπος των Σπηλαίων</i>	114
Εικ. 39. <i>Το Έντομο με τα Πολλά Μάτια</i>	116

Κεφάλαιο 12

Εικ. 40. <i>Ενταφιασμός</i>	126
Εικ. 41. <i>Αν ο Ήλιος και η Σελήνη</i>	129
Εικ. 42. <i>Η Εριστική Σύζυγος</i>	131
Εικ. 43. <i>Η Πυρά</i>	131
Εικ. 44. <i>Η Φιγούρα Οκτώ</i>	131

Κεφάλαιο 13

Εικ. 45. (α), (β). <i>Στάσεις του Σώματος</i>	140-141
Εικ. 46. <i>Το Διπρόσωπο Σκύλος-Γάτα</i>	142

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Κεφάλαιο 14

Εικ. 47: <i>Το Νησί του Εγώ</i>	154
---------------------------------------	-----

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

Κεφάλαιο 16

Εικ. 48: <i>Ω! Τρόμος ένας Απειρος Θνητός...</i>	177
--	-----

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εικ. 49: <i>Το Σκάσιμο της Φλούδας του Καρπού</i>	192
---	-----

Πρόλογος για την ελληνική έκδοση

Τούτο το βιβλίο έχει «κυκλοφορήσει» πολύ πριν την επίσημη έκδοσή του. Έχει μυήσει γενιές εκπαιδευόμενων στην Εικαστική Θεραπεία (Art Therapy) στην Ελλάδα ήδη από το 1990.

Χαιρετίζουμε λοιπόν με ιδιαίτερη χαρά και την επίσημη έκδοσή του, η οποία «σφραγίζει» ένα ειδύλλιο που για μας έχει ξεκινήσει αρκετά χρόνια πριν.

«Όταν δεν μπορείς να ζωγραφίσεις» είναι ο ελληνικός τίτλος του βιβλίου *On not being able to paint*, με υπότιτλο «Εμπόδια στην ψυχική δημιουργικότητα», και πραγματεύεται τα εμπόδια που συναντά ο καθημερινός άνθρωπος — ο μη καλλιτέχνης — όταν προσπαθεί να ζωγραφίσει.

Αυτά τα εμπόδια, αλίμονο, δεν αναδύονται μόνο σε σχέση με την απεικονιστική γλώσσα, αλλά, αν παρατηρήσει κανείς προσεκτικότερα, εμφανίζονται και σε πολλές άλλες πλευρές της καθημερινής ζωής.

Η συγγραφέας του βιβλίου Marion Milner, γνωστή Βρετανίδα ψυχαναλύτρια και επίτιμο μέλος του Βρετανικού Συλλόγου Εικαστικών Θεραπευτών (BAAT), αναφέρεται σε θέματα που σήμερα, μισό και πλέον αιώνα μετά τη συγγραφή αυτού του βιβλίου, είναι πιο καίρια και ζωντανά παρά ποτέ.

Με διαλεκτικό τρόπο, η συγγραφέας προσεγγίζει το πολυσυζητημένο και πολύπλευρο θέμα της δημιουργικότητας, γιατί, παρά τις πραγματείες που έχουν γραφτεί επί του θέματος, εξακολουθεί να μας απασχολεί και σήμερα.

Τι, λοιπόν, κάνει κάποιον να είναι ή να μην είναι δημιουργικός; Μέσα από την πολύ προσωπική της προσπάθεια, η Marion Milner αναλύει το θέμα, επιλέγοντας ως αντικείμενο της έρευνάς της όχι τον επαγγελματία κι αναγνωρισμένο καλλιτέχνη, αλλά τον εαυτό της ως «ζωγράφο της Κυριακής»: όχι το τελειωμένο αριστούργημα, αλλά τις δικές της αδέξιες και ερασιτεχνικές προσπάθειες, τις προσπάθειες ενός αρχαρίου που επιχειρεί να σχεδιάσει και να ζωγραφίσει. Κοντολογίς, όπως λέει η Anna Freud στον πρόλογο του βιβλίου, «αναζητά όλους εκείνους τους κοινούς και θλιβερούς περιορισμούς από τους οποίους αναχαιτίζεται η δημιουργικότητα του μέσου ενήλικα».

Ο «ζωγράφος» έρχεται σε σύγκρουση με τη διαδικασία της δημιουργίας, όπως εξάλλου και κάθε δημιουργός, «όταν», όπως λέει η συγγραφέας, *«δεν μπορεί ν' αντέξει την αβεβαιότητα για κείνο που αναδύεται για αρκετό διάστημα, σαν να έπρεπε κανείς να μετατρέψει το ασαφές σε συγκεκριμένο, τη μουντζούρα σε αναγνωρίσιμο σύνολο, όταν στην πραγματικότητα η σκέψη και η ψυχική διάθεση που πασχίζει να εκφραστεί δεν έχει φτάσει ακόμη σε αυτό το στάδιο»*.

Το βιβλίο αυτό είναι γραμμένο εξ ολοκλήρου από την πρακτική άποψη της αυτοπαρατήρησης και της έκφρασης.

Με την ψυχαναλυτική της παιδεία, η Milner κάνει η ίδια «βουτιά» στα εμπόδια που δεν επιτρέπουν σε κάποιον να είναι πραγματικά δημιουργικός, ανασύροντας μέσα από τη μέθοδο της δημιουργίας αυθόρμητων, «ελεύθερων» σχεδίων. Και τότε «πολλά θαύματα μπορούν να συμβούν», βεβαιώνει η συγγραφέας, και όλοι εμείς, που έχουμε βιώσει την ίδια διαδικασία μέσα από τη μέθοδο της Εικαστικής Θεραπείας, συμφωνούμε μαζί της ανεπιφύλακτα.

Γιατί μέσα από την αυθόρμητη ζωγραφική, πολλά από τα θέματα που αφορούν ή απασχολούν την εσωτερική μας πλευρά παίρνουν μορφή. Όνειρα ντύνονται με χρώματα, φαντασιώσεις παίρνουν σχήμα και ιδιότητες αναγνωρίσιμες, κι έτσι μπορεί να τους δοθεί «μια μόνιμη κατοικία και ένα όνομα».

Μετά από αυτό; Μετά αυτά που αγαπάμε κι αυτά που μισούμε δεν

είναι ποτέ ξανά ακριβώς τα ίδια. Οι θεοί τους (μας) και οι δαίμονές τους (μας) έχουν κατέβει στη γη, η δύναμή τους είναι πιο πρόθυμη να δεθεί με προβλήματα της καθημερινότητας. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται μια συγκεκριμενοποίηση των ονείρων, μια μόνιμη «καταγραφή των μεταμορφώσεων» — αφού η εικόνα δεν χάνεται, αλλά διατηρείται κι εξελίσσεται μπρος στα μάτια μας, ακόμη κι αν την κοιτάξουμε αρκετό χρόνο μετά την ημέρα της δημιουργίας της.

Κι έτσι, αντί να παραμένει κάποιος απορροφημένος και μαγεμένος από ένα εσωτερικό όραμα, που έχει μόνο μια πολύ μακρινή και παραμορφωμένη σχέση με την πραγματικότητα του εξωτερικού κόσμου, γίνεται δυνατόν να φέρει στη γη «τον άνθρωπο που μπορεί να βλέπει αλλά και να κάνει θαύματα».

Στη νέα έκδοση του βιβλίου έγινε επιστημονική επιμέλεια της εξειδικευμένης ορολογίας που χρησιμοποιεί η Marion Milner στο βιβλίο της και έχει αναφορές στον ψυχαναλυτικό λόγο της εποχής της.

Η ορολογία εξετάστηκε εκ νέου και ενοποιήθηκε σε όλο το κείμενο, με τρόπο ώστε ο αναγνώστης να έχει σημεία αναφοράς από το ένα κεφάλαιο στο άλλο και να μπορεί να παρακολουθεί τον τρόπο με τον οποίο η σκέψη της Marion Milner εκδιπλώνεται κατά την αναζήτηση της χαμένης — ή καλύτερα απωθημένης — δημιουργικότητάς της. Η εργασία αυτή δεν τροποποίησε ουσιαστικά τη μετάφραση της Αφροδίτης Πουρνάρη, η οποία είχε αποδώσει καλά τον προσωπικό και σε πολλά σημεία ποιητικό λόγο της συγγραφέως στην ελληνική γλώσσα, αλλά πολλές φορές άλλαξε η μετάφραση της ορολογίας ανάλογα με το συμφραζόμενο. Πράγμα που δημιουργούσε δυσχέρειες, ως προς την κατανόησή του, στον αναγνώστη και ειδικότερα στον σπουδαστή της εικαστικής ψυχοθεραπείας.

Την επιστημονική επιμέλεια των όρων και τη νέα επιμέλεια της μετάφρασης έκανε η Α. Στυλιανούδη.

NIZETTA ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ